

Gudstro i Danmark i 50 år

Forord

Jeg vil gerne have lov til at takke følgende personer og institutioner for assistance i forbindelse med indeværende rapport:

TNSGallup for at have stillet Gallups gamle "Ugens Gallup" til rådighed og Thomas Andersen ansat ved samme sted for at hjælpe med at finde vej i den store datamængde. Chefkonsulent hos PLS Rambøll Flemming Lübker Cramer for assistance i forbindelse med meningsmålinger lavet for Jyllandsposten. Arkivar Lisbeth Marcussen ved Kristeligt Dagblad for at have givet mig lov til at gennemgå avisens kirkesociologiske udklipssamling. Lektor Marcus Schmidt som tidligere var ansat ved Observa (som nu hedder GFK Danmark efter en fusion) der var behjælpelig med at finde gamle data fra Observa. Dataassistent Jens Wagner og Dansk Dataarkiv for hurtig og velvillig assistance i forbindelse med erhvervelse af datasæt i maskinlæsbar form.

Københavns Universitets satsningsområde Religion i det 21. århundrede for at have finansieret den månedssættelse som forskningsassistent, som var forudsætningen for den research der er udmøntet i denne rapport og Afdeling for Religionshistorie, Institut for Tværkulturelle og Regionale Studier - Sprog, Religion og Samfund for at have stillet kontor og computer til rådighed i ansættelsesperioden.

Til slut en tak til Morten Thomsen Højsgaard, Morten Warmind, Peter B. Andersen (Afdeling for Religionshistorie, Københavns Universitet), Hans Raun Iversen, Pia Mi Ran Poulsen (Afdeling for systematisk teologi, Københavns Universitet) og Steen Marqvard Rasmussen (Landsforeningen af menighedsrådsmedlemmer) for konstruktiv kritik i forbindelse med rapporten. Alle fejl og mangler er naturligvis helt og alene mine.

Formål og afgrænsning

Denne forundersøgelse er en del af et større forskningsprojekt hvis mål er foretage en videnskabelig kortlægning af gudstroens indhold og funktion i Danmark i begyndelsen af det 21. århundrede. Det oprindeligt formulerede mål med denne forundersøgelse var at lave en kvantitativ undersøgelse af danskernes gudstro gennem de sidste 50 år dvs. fra 1955 til 2004 (se dog afsnittet om strategi). Kilderne er en blanding af samfundsvidenskabelige surveys og meningsmålinger foretaget for danske dagblade i perioden.

Kildeproblemet

Med kildeproblemet mener man normalt de problemer, der er med at vurdere om en given kilde er brugbar. I denne rapport er spørgsmålet desværre langt mere fundamentalt. Det er et problem overhovedet at finde kilder. En af fordelene ved at bruge kvantitative undersøgelser som samfundsvidenskabelige surveys og nyhedsmediernes meningsmålinger, er at det er relativt let at definere hvor god en kilde er ud fra samplestørrelse, samplingsteknik og spørgsmålsformulering, men det hjælper ikke meget hvis ikke der er nogen surveys eller meningsmålinger at finde.

Det er svært at få et overblik over meningsmålinger gennemført i Danmark gennem de sidste 50 år; der er simpelthen for mange forskellige medier hvori målingerne er blevet brugt (primært aviser og audiovisuelle medier) og for mange forskellige firmaer som laver meningsmålingerne for medierne. Der er tilmed det problem, at hvor medierne er relativt stabile (særligt de store landsdækkende aviser)

er meningsmålings- eller analyseinstitutterne langt mere kortlivede og ustabile. Nogen kommer, nogen går og atter andre fusioneres eller ændrer deres område for at få økonomien til at hænge sammen. Ser man på et bredt udsnit af de eksisterende firmaer er de fleste fokuseret på forbrugerundersøgelser og kun meget få meningsmålinger handler om samfundsforhold, som religion igen er en meget lille del af.

Meningsmålinger bærer præg af at være udført for dagspressen hvilket har indskrænket emnerne til de dagsaktuelle og de som har kunne beskrives med få spørgsmål, som stifteren af nu hedengangne (fusionerede) Observa, Jørgen Skalberg har udtrykt det (Observa 1977). Det betyder naturligvis også, at hvis et koncept eller en trosforestilling forsvinder eller bliver ligegyldig i offentlighedens øjne, så bliver der ikke længere spurgt til den. Omvendt kan man sige, at der kun bliver spurgt til religiøse trosforestillinger og koncepter, hvis nogen er bange for at de enten er på vej til at forsvinde, eller hvis de håber at der er en stigning på vej. Ting som anses for selvindlysende er der ingen interesse i at spørge til. Det betyder at analyseinstitutterne laver undersøgelser om forskellige ting over tid og at der derfor sjældent laves de samme undersøgelser flere gange over en årrække, hvilket jo er hvad vi har brug for her.

Et andet problem kan man få et fingerpeg om ved at kigge på TNSGallup Danmarks online meningsmålingsarkiv (www.gallup.dk) som strækker sig tilbage til 1946. Arkivet indeholder artikler som Gallup har lavet ud fra det de kalder "Ugens Gallup" som er meningsmålinger med nogle få spørgsmål, primært udført for Berlingske Tidende. I 1940'erne (fra 1946 vel at mærke) var der seks artikler som indeholdt religionsspørgsmål. I 1950'erne var der ni. I 1960'erne var der otte. I 1970'erne faldt tallet til tre. I 1980'erne var det ligeledes kun tre mens tallet i 1990'erne stiger til fem og siden årtusindskiftet har der været tre. Fra 1946 til 1949 var 6 ud af 149 meningsmålinger om religion (ca. 4 pct.) mens tallene fra år 2000 til og med 2003 var 3 ud af 116 (ca. 3 pct.). Fra 1970 til og med 1979 er kun 3 ud af 375 (ca. 1 pct.). Interessen for meningsmålinger om religion forsvinder nærmest i halvfjerdsene og firserne og kommer først tilbage igen i slutningen af halvfemserne.

Det betyder naturligvis at der ikke er meget at hente vedrørende religion hvis man ønsker at benytte meningsmålinger fra før 1990'erne. Situationen bliver ikke bedre af at spørge om gudssyn først begynder at få videnskabelig interesse i løbet af halvfjerdsene (i fx undersøgelsen Religion og Samfund udført af Gunnar Grønblom og Jørgen Thorgaard tilbage i 1970). Samtidig begynder Den Europæiske Værdiundersøgelse i 1981 og det betyder, at hvis man ønsker at beskæftige sig med gudstro og gudssyn efter 1980 så er det unødvendigt at ty til de ofte fragmentariske meningsmålinger.

Religion er altså et lille emne i meningsmålinger og samfundsvidenskabelige surveys og det lidt der er om religion koncentrerer sig primært om kirkegang og kirkemedlemskab; emner der har samfundselitens interesse (fordi kirken kan anses for at være en kulturbærende og samlende kraft i samfundet) og hvor man altid kan få en god kommentar fra velformulerede teologer.

Alt i alt står vi tilbage med store huller i datamaterialet, hvis vi bevæger os længere bagud end 1980. Der findes den store Religion og Samfund undersøgelse fra 1970, men kun meget få af spørgsmålene i denne undersøgelse går igen i senere samfundsvidenskabelige surveys (som fx værdiundersøgelserne). Data er meget fragmentarisk og det er svært at trække de store linier tilbage i tiden, når vi ser på danskernes tro på Gud og meninger om Guds væsen.

Data er fundet gennem at søge dels Dansk Dataarkivs søgekatalog og dels gennem at gennemsøge offentlige kataloger hos diverse analyseinstitutter. Sidstnævnte er af begrænset nytte, da de færreste analyseinstitutter har data offentligt tilgængeligt og deres interne arkiver er ofte kortlivede. Jeg har til en vis grad prøvet at søge i aviserne (fx gennem Kristeligt Dagblads arkiv), men atter er der problemet med begrænsede arkiver. Infomedia som er en database over avisartikler går kun tilbage til 1987 og jeg skal primært bruge kommercielle data fra før 1981, hvor værdiundersøgelserne begynder. At begynde at søge i aviserne fra 1981 og tilbage til 1955 via mikrofilmarkiver eller ved simpelthen at bladde hele årgange igennem er en opgave som er langt mere tidskrævende end mit mandat og min ansættelse kan tillade. Man kan derfor argumentere for at data ikke er så fyldestgørende som det kunne være og hvis nogen gad at gennemsøge de mest relevante danske dagblade (Jyllandsposten, Berlingske Tidende, Politiken og Kristeligt Dagblad) manuelt tilbage til 1955 ville det være fantastisk (og meget tidskrævende), men jeg vil her nøjes med hvad jeg kunne finde og være rolig i forvisningen om, at jeg har fundet alt hvad man kunne forlange ud fra mit mandat og lidt til.

Strategi

Med det sparsomme datamateriale in mente, er det indlysende at der må nogle metodologiske kompromisser til, hvis opgaven skal løses tilfredsstillende. Det betyder også at nogle data ikke kan analyseres til bunds og checkes for interne sammenhænge. Data fra 1981 og efter kan fordeles på køn, alder og andre baggrundsvARIABLE, mens data fra de kommercielle analyseinstitutter (som udgør størstedelen af data fra før 1981) ofte er i tabelform og som oftest kun er fordelt på køn (hvis man er heldig). Et par af Gallups Omnibus undersøgelser er fundet i maskinlæsbar form, men de mangler stadig en del af de klassiske baggrundsvARIABLE eller også har de dem men med svarkategorier som er svære at sammenligne med fx værdiundersøgelseernes.

For læseren er distinktionen mellem materiale i tabelform og materiale i maskinlæsbar form skjult. Det eneste man vil se er tabeller med data samlet fra flere år. Meget ofte vil data være taget fra flere undersøgelser og derfor repræsentere forskellig samplestørrelse, samplingsteknik og indsamlingsmetode. Dette er et af de metodologiske kompromisser som er nødvendige, hvis vi ønsker at få tidsserier om gudstro. Brugen af materiale i tabelform betyder også at denne form bliver laveste fællesnævner ved brugen af statistiske test. Der findes relativt få statistiske tests som kan bruges på tabeller og jeg har valgt i stor udstrækning at benytte en Difference of Proportions Test, da den imodsætning til en chi-square-test ikke er følsom overfor store samples. Står der i teksten at en forskel er statistisk signifikant er der altså brugt en Difference of Proportions Test medmindre andet er specifikt nævnt.

I afsnittet om formål er angivet at denne rapport vil beskæftige sig med gudstro gennem 50 år, altså tilbage til 1955. Som jeg har fundet frem til data, har jeg valgt at inddrage alt, hvad jeg har kunne finde, hvilket betyder at data nogle gange går helt tilbage til 1944. Når nu data findes ville man jo være et skarn om ikke man benyttede det.

I de fleste tilfælde har jeg indsat alle de data jeg kunne finde efter deisen jo mere jo bedre. Det betyder at der nogle gange er målinger fra år der er meget tæt på hinanden (fx 1979 og 1981 eller 1997 og 1999). At sammenstille data fra så forskellige kilder som meningsmålinger og samfundsvidenskabelige surveys er som sagt et metodologisk kompromis og det er ikke helt problemfrit. Følgende lille eksempel kan illustrere det. I 1990 blev danskerne spurgt "Tror De på et liv efter

døden?" både af Socialforskningsinstituttet (værdiundersøgelsen 1990) og af GFK Danmark. Værdiundersøgelsen fandt at ca. 29 pct. troede på et liv efter døden mens GFK fandt at ca. 23 pct. af danskerne gjorde det. Forskellen mellem svarene er betydelig ($p < 0,01$), men en del af forskellen kan måske forklares ved at GFK undersøgelsen havde langt flere manglende besvarelser end værdiundersøgelsen ($p < 0,001$). I SFIs undersøgelse undlod ca. 14 pct. at svare mens tallet hos GFK var ca. 29 pct. Den mest oplagte forklaring er at SFI ganske enkelt var bedre til at indsamle data (de brugte face-to-face interviews hvor GFK brugte telefoninterviews), hvorfor der vil være en tendens til, at jeg stoler mere på data fra samfundsvidenskabelige surveys end meningsmålinger hvis der opstår tvivl.

Den svingende reliabilitet de forskellige typer undersøgelser (meningsmålinger vis-à-vis surveys) imellem giver også et andet problem. Der er stor forskel på andelen som svarer "ved ikke" årene imellem, men det er svært at sige hvad det er et udtryk for. Det kan være at den stigende opmærksomhed på religion og religiøse spørgsmål i medierne de senere år (tænk blot på TV2s *Åndernes magt* og diverse dameblades fokusering på healing og selvudvikling), har gjort danskerne mere opmærksomme på religiøse spørgsmål og at det er derfor at andelen af "ved ikke" svar er faldet. Det er et kendt fænomen at der er færre som svarer "ved ikke" på emner som har fået massiv medieopmærksomhed lige før dataindsamlingen. En anden forklaring kunne være at der er forskel i dataindsamlingskvaliteten. Når der i denne rapport benyttes data efter 1980 er det som oftest fra samfundsvidenskabelige surveys, hvor data kvaliteten er bedre end i meningsmålinger. Man kunne derfor argumentere for at andelen af "ved ikke" svar falder fordi dataindsamlingen har en bedre kvalitet i de samfundsvidenskabelige surveys. Det er ikke muligt her at afgøre spørgsmålet, men det bliver det jo ikke mindre interessant af.

Et andet aspekt som det er mere eller mindre umuligt at håndtere i indeværende rapport er begrebsglidning; altså tanken om at hvad folk forstår ved et religiøst begreb (fx et liv efter døden) ændrer sig over tid. Normalt ville man afgøre spørgsmålet om begrebsglidning ved at sammenligne svarene på ét spørgsmål (fx troen på et liv efter døden) med beslægtede spørgsmål (fx troen på reinkarnation) for at se hvor stort overlap der er mellem dem. Sådanne krydstabuleringer kan give et fingerpeg om hvilke aspekter en religiøs trosforestilling har. Desværre kræver den slags, at man har data fra større undersøgelser hvor der er stillet mange spørgsmål til de sammen mennesker og det er ikke tilfældet her. Som tidligere nævnt er datamaterialet meget fragmenteret og meningsmålingerne er meget ofte begrænset til nogle få religionsspørgsmål (sjældent mere end nogle stykker). Derfor kan der ikke laves analyser til at belyse eventuel begrebsglidning andet end i meget få tilfælde (se afsnittet om et liv efter døden).

Normalt når man arbejder med survey data renser man tallene således at personer som ikke har svaret fjernes fra analyserne. Når man laver krydstabuleringer af flere variable (fx kirkegang og tro eller kirkegang og politisk observans) er det fornuftigt. De tabeller som er opstillet i denne rapport har primært til formål at oplyse om udbredelsen af enkeltfænomener (fx gudstro og gudssyn) snarere end egentlig analyse og det er derfor bedst om tabellerne er urensede dvs. at også manglende besvarelser tages med. Hvis en tabel indeholder rensede tal vil det stå eksplicit.

I det følgende gennemgår jeg en række relevante spørgsmål om Gudstro, gudssyn og andre relaterede trosforestillinger. Til sidst i rapporten er der en række appendikser med tabeller og signifikanstests for spørgsmålene i hvert afsnit.

Tror De på Gud?

Andelen af danskerne som angiver at de tror på Gud er faldet drastisk mellem 1948 og 2003 (se tabel 1). Nøjes vi med at se på de sidste 35 år er faldet langt svagere. Der har været et dyk i løbet af firserne og starten af halvfemserne som nu lader til at være overstået.

Faldet i andelen som tror på Gud mellem 1948 og 1970 er statistisk signifikant på 1 promilleniveau ved en Difference of Proportions Test. Fra at der er ca. 80 pct. blandt danskerne som tror på Gud i 1948 falder andelen til ca. 60 pct. i 1970. Der sker også et markant fald fra 1970 til 1981 ($p < 0,001$), mens der er en stigning i andelen som tror på Gud mellem 1981 og 1990 ($p < 0,01$). Fra 1990 til 1999 stiger andelen som tror på Gud og når over niveauet i 1970, men forandringen er ikke statistisk signifikant. Der er ingen forandring mellem 1999 og 2003. Samlet set sker der ingen statistisk signifikant forandring fra 1970 til 2003. Niveauet for danskernes tro på Gud er med andre ord uforandret gennem de sidste 35 år. Der er sket et fald men det skete før 1970. Om der er tale om et kontinuert fald fra før 1948 kan vi ikke sige noget om, men det kunne tyde på at der snarere er tale om forandringer som over lang tid vil se ud som knæk på en linie og ikke bølger eller blød nedgang.

En af de interessante ting ved spørgsmål om kristne trosforestillinger er at mange respondenter har svært ved at svare på dem og spørgsmålet om man tror på Gud er ingen undtagelse. Andelen af tvivlere er dog i den lavere ende i forhold til fx troen på et liv efter døden og lignende. I 1948 angav ca. 11 pct. at de ikke var istand til at svare på om de troede på Gud, mens tallet i 1970 var vokset til ca. 18 pct. Forskellen er så stor at den er statistisk signifikant på 1 promilleniveau. I 1981 undlod ca. 16 pct. at svare på om de troede på Gud og forskellen mellem 1970 og 1981 var ubetydelig. I 1990 undlod ca. 9 pct. at svare på spørgsmålet og i 1999 var andelen ca. 10 pct. Også mellem 1990 og 1999 er forskellen ubetydelig. Danskerne bliver mere tilbøjelige til at svare på om de tror på Gud mellem 1981 og 1990, hvor andelen af respondenter som ikke svarer falder fra ca. 15 pct. til ca. 9 pct. Forskellen er statistisk signifikant på 1 promilleniveau.

Hvad der gør at danskerne pludselig bliver mere faste i mælet når det gælder troen på Gud er svært at sige. Der kan være tale om en reel forandring, men det kan også være en forskel i dataindsamlingsmetode.

Fjerner vi de personer som ikke har besvaret spørgsmålet bliver tabellen lidt anderledes i forhold til den første tabel. På grund af en teknisk svaghed må vi fjerne tallene fra 2003, men det burde ikke gøre det store. Når tallene således er renset forstærkes billedet af dykket i firserne og starten af halvfemserne. Faldet i andelen som tror på Gud fra 1948 til 1970 er markant ($p < 0,001$) og det er faldet fra 1970 til 1981 også. Mellem 1981 og 1990 er forandringen ubetydelig mens stigningen fra 1990 til 1999 er statistisk signifikant på 5 procentniveau. Samlet set er troen på Gud faldet markant mellem 1948 og 1999 ($p < 0,001$), mens faldet mellem 1970 og 1999 er svagere omend stadig betydeligt ($p < 0,05$). Ignorerer vi de, som ikke har svaret, er andelen som tror på Gud endnu ikke nået op på niveauet fra 1970 og det kunne altså tyde på at faldet i firserne og starten af halvfemserne har været mere gennemgribende, end man umiddelbart kunne tro ud fra de urensede tal.

1948	80
1970	60
1981	53
1990	59
1999	62
2003	62

Tabel 1: Tror på Gud (i pct.)

1948	90
1970	73
1981	63
1990	64
1999	69

Tabel 2: Tror på Gud (i pct., "ved ikke" fjernet)

Desværre er talmaterialet behæftet med en række svagheder som betyder, at vi kun kan opdele resultaterne på køn, hvis vi holder os til tallene fra 1970 til 2003. I tabel 3 kan man se hvor mange kvinder og hvor mange mænd som tror på Gud gennem de sidste 35 år.

	Kvinder	Mænd
1970	68	52
1981	60	46
1990	67	51
1999	70	54
2003	71	52

Tabel 3: Andelen af danskerne som tror på Gud fordelt på køn (i pct.)

I alle fem år er forskellen mellem kvinder og mænd statistisk signifikant på 1 promilleniveau. Forskellen mellem kvinder og mænd forandrer sig, men forskellen er der i alle fire år. For både kvinder og mænd ser vi det karakteristiske dyk i firserne og for begge køn er forskellen i andelen som angiver at tro på Gud i 1970 og 1981 markant ($p < 0,05$). Andelen af kvinder som tror på Gud stiger markant fra 1981 til 1990 mens der ikke er nogen reel stigning blandt mændene. For både mænd og kvinder er stigningen mellem 1990 og 1999 og mellem 1999 og 2003 ubetydelig. Samlet set er ændringen i andelen som tror på Gud blandt kvinder og mænd fra 1970 til 2003 ubetydelig. Kønnene følges altså ad og forskellen mellem dem er konstant. Skal vi forklare stabiliteten i andelen af befolkningen som tror på Gud i de sidste 35 år, kan forskelle mellem kønnene ikke hjælpe os.

Gudssyn

Data om gudssyn findes kun tilbage til 1970. Der findes en række spørgsmål om Guds natur i Religion og Samfund undersøgelsen, men de er lavet specifikt til undersøgelsen og med henblik på at blive lagt sammen i skalaer. Vi kan derfor ikke sammenligne dem med senere spørgsmål fra værdiundersøgelserne. I alle tre danske udgaver af Den Europæiske Værdiundersøgelse er der et spørgsmål om gudssyn: Tror man på en personlig Gud, en særlig åndelig kraft, er man i tvivl eller tror man ikke på nogen form for gud overhovedet.

	Pers. Gud	Åndelig	I tvivl	Tror ikke	Ej svar
1981	21	24	23	23	9
1990	19	33	23	22	3
1999	24	36	18	17	5

Tabel 4: Gudssyn (i pct.)

Samlet set er andelen af danskerne som tror på en personlig Gud uændret fra 1981 til 1999 (se tabel 4). Der er en statistisk signifikant stigning fra 1990 til 1999 ($p < 0,05$) men faldet fra 1981 til 1990 er ubetydeligt. Troen på en særlig åndelig kraft derimod er samlet set steget fra 1981 til 1999 ($p < 0,001$) og det skyldes en markant stigning fra 1981 til 1990 for der er ingen reel forskel mellem 1990 og 1999.

Ser man bort fra de som ikke har besvaret spørgsmålet ændres meget lidt. Samlet set er troen på en personlig Gud uændret fra 1981 til 1999 mens troen på en særlig åndelig kraft er steget i alle årene.

Vi kan umiddelbart konstatere at troen på Gud er relativt uændret i de sidste 35 år, men at synet på Gud eller forestillingen om hvad Gud er har ændret sig hen mod at se Gud som en særlig åndelig kraft istedet for den mere traditionelle opfattelse af en personlig Gud. Det er interessant at troen på en personlig Gud er relativt konstant mens troen på en særlig åndelig kraft stiger. Man kunne tolke det derhen, at det er tvivlerne og de ikke troende som finder troen på Gud igen, men gør det i en anden forståelsesramme end traditionalisterne, som ikke sådan er til at rokke i deres tro.

Tidligere har vi set at der er en markant forskel mellem kvinders og mænds tro på Gud de sidste 35 år. I tabel 5 kan ses andelen blandt henholdsvis kvinder og mænd som tror på en personlig Gud. Kun i 1990 er forskellen mellem kvinder og mænd så stor at den er statistisk signifikant ($p < 0,05$), men i hverken 1981 eller 1999 er der nogen betydningsfuld forskel på kvinder og mænd.

	Kvinder	Mænd
1981	23	19
1990	23	16
1999	26	21

Tabel 5: Andelen som tror på en pers. Gud (i pct.)

Ser vi på troen på en særlig åndelig kraft er situationen en ganske anden. I alle tre år tror en større andel af kvinderne på en særlig åndelig kraft end mændene og forskellen mellem kønnene er størst i 1999. I 1981 og 1990 er forskellen signifikant ($p < 0,05$) men den er mest markant i 1999 ($p < 0,001$). Nøjes vi med at se på kvinderne, så vokser andelen som tror på en særlig åndelig kraft mellem alle tre år og samlet set er væksten fra 1981 til 1999 statistisk signifikant ($p < 0,001$). For mændene sker der en markant stigning mellem 1981 og 1990 ($p < 0,01$) men mellem 1990 og 1999 sker der ingenting.

	Kvinder	Mænd
1981	26	21
1990	35	30
1999	41	31

Tabel 6: Andelen som tror på en særlig åndelig kraft (i pct.)

Der hvor mænd og kvinder skiller sig mest fra hinanden er på andelen som ikke tror på nogen form for Gud. I alle tre år er der en markant forskel mellem hvor stor en del af henholdsvis kvinder og mænd som angiver at de ikke tror på nogen form for Gud ($p < 0,001$). I alle tre år er mændene langt mere tilbøjelige til ikke at tro på nogen form for gud end kvinderne. Fra 1981 til 1999 er der en svag men betydningsfuld nedgang i andelen af både kvinder og mænd som ikke tror på Gud ($p < 0,05$) men forskellen mellem kønnene rykker sig ikke.

	Kvinder	Mænd
1981	17	28
1990	15	29
1999	12	23

Tabel 7: Andelen som ikke tror på nogen Gud (i pct.)

Groft sagt er konklusionen på tabel 6 og 7 at kvinder har tendens til at tro på en særlig åndelig kraft istedet for en personlig Gud, mens mændene hælder mod slet ikke at tro på Gud. Troen på en personlig Gud er mere eller mindre konstant i hele befolkningen og også blandt de enkelte køn. Der hvor der sker noget er troen på en særlig åndelig kraft, hvor kvinderne overgår mændene både i andel og i stigning over årene. Med den udvikling som er sket kønnene imellem er der ikke noget der tyder på at kvinderne blot er hurtigere til at skifte gudssyn eller til at blive religiøse end mændene. Med de mønstre der er, må vi konkludere at der er en kvalitativ forskel i kvinders og mænds gudssyn, således at kvinderne har valgt at se Gud som er en særlig åndelig kraft mens mændene i højere grad foretrækker ikke at have nogen Gud overhovedet.

Troen på en personlig Gud er mere eller mindre konstant mens troen på en særlig åndelig kraft stiger. Det kunne jo skyldes at det primært er de ældre generationer som tror på en personlig Gud, mens de yngre foretrækker en særlig åndelig kraft. Ser man på troen på en personlig Gud fordelt på alderskohorter (10 års intervaller) i alle tre år, er der en kontinuert sammenhæng mellem alder og troen på en personlig Gud. I alle tre år er det således at jo ældre en generation er, jo større en andel af dem tror på en personlig Gud. Omkoder man spørgsmålet om gudssyn så der kun er to svarkategorier (en personlig Gud og de andre slået sammen) er der en statistisk signifikant sammenhæng mellem generation og troen på en personlig Gud i alle tre år ved en gamma-test. Sammenhængen er stærk i 1981 ($\text{gamma} = -0,39$, $p < 0,001$), middel til stærk i 1990 ($\text{gamma} = -0,25$, $p < 0,001$) og svag i 1999 ($\text{gamma} = -0,14$, $p < 0,01$). Der lader til at være en vis kohorteffekt hvilket forklarer at sammenhængen svækkes svagt med årene, men at man til gengæld kan se, at de

Yngste generationer atter begynder at tro på en personlig Gud i 1999. Derved er det samlede antal der tror på en personlig Gud relativt konstant over årene, mens sammenhængen mellem alder og troen på en personlig Gud svækkes.

Troen på en særlig åndelig kraft derimod er uafhængig af alder og generation i alle tre år. Andelen som tror på en særlig åndelig kraft er jævnt fordelt udover generationerne og der er således hverken tale om livssituations- eller kohorteffekter i den forbindelse.

Jesus som Guds søn

Der findes spørgsmål der spørger til om Jesus er Guds søn, men de er desværre kun blevet stillet i 1970 og 1998. De er medtaget her mere som et supplement end som egentlig data. I 1970 svarede ca. 47 pct. at de mente at det var sandt at Jesus er Guds søn, mens ca. 49 pct. svarede at de troede på Jesus som Guds søn i 1998. Betragter man de to spørgsmål som målende det samme er der ingen reel forskel på resultaterne i 1970 og 1998. Lidt under halvdelen af danskerne mener at Jesus er Guds søn.

Tallene snyder dog lidt. I 1970 svarede ca. 43 pct. ikke på spørgsmålet, mens andelen i 1998 var ca. 19 pct. Det er tydeligvis et meget svært spørgsmål at svare på og man valgte i 1970 med vilje en indsamlingsmetode som gav flere manglende besvarelser generelt men flere besvarede såkaldte tabuspørgsmål (Ingerslev *et al.* 1971), hvilket måske kan forklare det urimelig høje antal manglende besvarelser dette år. En andel på ca. 19 pct. (i 1998) som ikke har svaret er dog også ret højt. Ser vi bort fra de som ikke har svaret mente ca. 80 pct. at Jesus var Guds søn i 1970 mens tallet var ca. 60 pct. i 1998. Denne forskel er markant ($p < 0,001$).

Resultatet kan nu tolkes på to måder. Den første er at der har været en markant nedgang i andelen som mener at Jesus er Guds søn mellem 1970 og 1998. Det kunne sættes i relief ved at se på hvordan danskernes gudssyn har ændret sig og man kunne vove den påstand at de mere håndfaste forestillinger om Jesus er blevet afløst af mere "bløde" forestillinger lige som det er sket med gudssynet.

En anden tolkning er, at andelen som mener at Jesus er Guds søn er uændret, men at folk blot er blevet mere faste i mælet og at de som før var i tvivl nu vælger ikke at tro på Jesus som Guds søn. Sammenlign denne tendens med gudssynet hvor andelen som tror på en personlig Gud er uændret mens andelen som tror på en særlig åndelig kraft er steget på bekostning af de som ikke tror eller er i tvivl. I begge tilfælde kan man argumentere for, at det ændrede gudssyn (til en særlig åndelig kraft) gør det sværere at tro at denne særlige åndelige kraft har en fysisk søn; et syn på Gud som en særlig åndelig kraft burde udelukke en forestilling om Jesus som Guds fysiske søn hos de fleste almindelige mennesker. Ikke dermed sagt at man ikke kan tro på både Gud som en særlig åndelig kraft og på Jesus som Guds søn; der er ikke nødvendigvis logisk konsistens i den måde folk besvarer spørgeskemaer, da folk jo ser spørgsmålene alene eller i små klynger og derfor sjældent kan overskue det helhedsbillede som deres besvarelser er.

Eksisterer Gud?

Der findes godt nok ikke spørgsmål om danskernes gudssyn over tid fra før 1981, men det betyder ikke at der ikke findes tal som giver mulighed for at antyde forandringer i gudssyn fra før 1981. I 1947 og igen i 1979 stillede Gallup danskerne spørgsmålet "Tror De der findes en gud?" og i 1970 stillede Religion og Samfund

undersøgelsen spørgsmålet "Kan De tro på en gud, selv om De ikke kan bevise, at han eksisterer?" blandt en række spørgsmål om forskellige aspekter af Gud (gudsudsagn).

Det er naturligvis problematisk at sammenligne spørgsmål som ikke har samme formulering og man kan diskutere om spørgsmålene ikke bare måler troen på Gud i en anden formulering. Desværre er spørgsmålene om Guds eksistens og troen på Gud ikke spurgt i de samme år (undtagen i 1970), men dog rimelig tæt på. I tabel 8 er svarene stillet ved siden af hinanden af hensyn til sammenligningen. Hverken i 1947/1948 eller i 1970 er der nogen reel forskel mellem besvarelserne på de to spørgsmål. Der er stort set ligeså mange som tror på Gud som mener at han findes eller tror på ham selvom hans eksistens ikke kan bevises. I 1979/1981 dykker andelen som mener at der findes en Gud markant i forhold til andelen som tror på Gud ($p < 0,001$).

	Findes Gud	Tror på Gud
1947/1948	80	80
1970	62	60
1979/1981	45	59

Tabel 8: Andelen som angiver at Gud findes eller at de tror på Gud (i pct.)

Nu skal man passe på hvad man konkluderer ud fra disse tal, men jeg vil nu alligevel tillade mig et forsøg. Jeg vil vove den påstand at spørgsmålet om hvorvidt Gud findes er et sværere spørgsmål at svare ja til end spørgsmålet om man tror på Gud. Det at en respondent angiver at Gud findes, er udtryk for et mere konkret gudsbillede end det som kræves for at tro på Gud. Spørgsmålet er mere konkret og måske mere fysisk end det at tro på Gud. Det levner ikke megen plads til en mere transcendent gudsopfattelse eller måske til et mere naturvidenskabeligt verdensbillede. Hvis min opfattelse af spørgsmålet om hvorvidt der findes en gud er korrekt, tyder en sammenholdelse af tabel 4 (tro på en personlig gud etc.) og 8 på at der er sket en ændring i danskernes gudssyn allerede efter 1970 i samme periode hvor troen på Gud har været relativt uændret. Det antyder at ændringen i danskernes gudssyn som kan ses ud fra tabel 4 ikke er begrænset til tidsrummet fra 1981 til 1999 men er begyndt længe før. Vi kan desværre ikke sige noget om hvilken karakter ændringen har haft, men blot at der er sket et eller andet i danskernes gudssyn mellem 1970 og 1981. Samlet set antyder det at danskernes gudssyn er en dynamisk størrelse og har været det i hvert fald siden 1970.

Guds rolle i dit liv

Vi har nu set på troen på Gud og synet på Gud gennem flere år, men hvor stor en rolle spiller Gud i danskernes liv?

År	Ingen									Stor
1981	32	9	9	6	15	7	5	7	3	8
1990	26	14	12	8	15	7	5	5	3	6
1999	26	14	13	6	16	6	6	5	3	7

Tabel 9: Guds rolle i dit liv (i pct.)

Spørgsmålet om hvor stor en rolle Gud spiller i ens liv er desværre kun stillet i værdiundersøgelserne så der findes kun tal fra 1981, 1990 og 1999. Spørgsmålet er stillet som en skala fra 1 (slet ingen rolle) til 10 (meget stor rolle) og resultaterne fra alle tre år kan ses i tabel 9 (der er set bort fra manglende besvarelser af hensyn til overskueligheden). En student's t-test viser at der ikke er nogen statistisk signifikant forskel på gennemsnittet af Guds rolle i ens liv i nogen af de tre år. Ser man på måden folks svar fordeler sig i de tre år er der heller ikke de store forskelle. I 1981 er standard afvigelsen 2,99 mens den i 1990 og 1999 er henholdsvis 2,72 og 2,78. Med andre ord er det ikke muligt at påvise nogen ændringer i de sidste 23 år.

Fordeler man tallene på køn ser tingene lidt anderledes ud. I tabel 10 er opstillet den gennemsnitlige værdi af Guds rolle i respondentens liv fordelt på køn i de tre år. En student's t-test viser at der er en statistisk signifikant forskel på kvinder og mænd i alle tre år ($p < 0,001$). I alle tre år tillægger kvinderne Gud en større rolle i deres liv end mændene. Der er ingen reel forandring i Guds rolle i kvindernes liv fra 1981 til 1999 mens der for mændene er et dyk i 1990 som genoprettes i 1999, således at der ikke er nogen reel forandring fra 1981 til 1999.

	1981	1990	1999
Kvinder	4,6	4,6	4,5
Mænd	3,7	3,2	3,6

Tabel 10: Guds rolle i dit liv (gennemsnit)

Religiøs og/eller troende

Danskernes gudsbillede har ændret sig igennem de sidste 23 år, men samtidigt med at se på folks gudssyn som de vælger det blandt relativt få muligheder, kan man også se danskernes gudstro i en bredere sammenhæng. Det kan fx ske gennem at sammenholde danskernes tro på Gud med samtidige tendenser i tro og religiøsitet.

Spørgsmålet "anser De dem selv for at være religiøs?" repræsenterer en mulighed for at sætte gudstroen i forhold til en generel religiøsitet blandt danskerne. I tabel 11 er opgjort andelen af samtlige adspurgte som angiver at de er religiøse. Som det tydeligt kan ses i tabellen sker der et markant fald i andelen som anser sig selv for at være religiøse fra 1954 til 1970 ($p < 0,001$). Fra 1944 til 1954 sker der ingen betydningsfuld ændring og siden 1970 har der samlet set været en stigning ($p < 0,01$).

1944	53
1954	50
1970	34
1979	37
1997	40

Tabel 11: Religiøse (i pct.)

Der findes desværre ikke data opdelt på køn for 1944, så vi må nøjes med kun fire år i det følgende. I alle fire år gælder det, at kvinder er mere tilbøjelige til at angive at de anser sig selv for at være religiøse end mænd er (se tabel 12). Forskellen mellem kvinder og mænd er størst i 1997 ($p < 0,001$) og mindst i halvfjerdsere ($p < 0,05$) og halvtredserne ($p < 0,01$).

	Kvinder	Mænd
1954	54	45
1970	37	31
1979	41	33
1997	46	33

Tabel 12: Religiøse fordelt på køn (i pct.)

For både kvinder og mænd gælder det at der er et markant fald i andelen af religiøse fra 1954 og 1970 ($p < 0,001$). For kvinderne er der en samlet stigning fra 1970 til 1997 i andelen af religiøse ($p < 0,001$), mens der ikke er nogen reel forandring blandt mændene i samme periode.

Der spørges ikke med udtrykket "religiøs" i samfundsvidenskabelige surveys i Danmark længere. Bla. Per Salomonsen (1971) har konstateret at danskerne har en aversion mod ordet "religiøs" og at en religiøs person eller noget som er religiøst opfattes som noget negativt. Det har en klang af fanatisme over sig som meget få ønsker at blive forbundet med. I den danske udgave af Den Europæiske Værdiundersøgelse har man med vilje oversat det engelske "religious" med det danske "troende" siden 1981, formentlig for ikke at skræmme respondenterne. Det er interessant at ca. 62 pct. af danskerne tror på Gud i 1999 mens til sammenligning ca. 40 pct. angiver at være religiøse i 1997. De fleste vil nok mene at det at tro på Gud er religiøst i en eller anden forstand, men ordet religiøs er åbenbart ubehageligt for respondenterne.

Der findes desværre kun tal over andelen af danskerne som mener at de er troende fra 1981 til 1999 (se tabel 13). Der sker en markant stigning af andelen som mener at de er et troende menneske fra 1981 til 1990 ($p < 0,001$), men mellem 1990 og 1999 er forskellen ubetydelig. Samlet set er der sket en stigning i andelen af troende blandt de adspurgte gennem de sidste 23 år.

1981	56
1990	68
1999	71

Tabel 13: Andel der er troende (i pct.)

Billedet ændrer sig ikke selvom man opdeler på køn (se tabel 14). Både for mænd og kvinder sker der en markant stigning fra 1981 til 1990 ($p < 0,001$) mens forskellen mellem 1990 og 1999 er ubetydelig. Ligesom det er set ved spørgsmålene om troen på Gud og om man anser sig selv for at være religiøs er kvinder mere troende end mænd i alle tre år ($p < 0,001$).

	Kvinder	Mænd
1981	63	48
1990	77	59
1999	78	63

Tabel 14: Andelen der er troende (i pct.)

I alle tre år er der en kontinuert sammenhæng mellem generation (kohorter i 10 års intervaller) og andelen af troende. En gamma-test viser at sammenhængen er stærk i alle tre år ($\text{gamma} < -0,30$, $p < 0,001$). I 1999 var der ca. 54 pct. i den yngste generation som var troende mod ca. 86 pct. i den ældste generation. Jo ældre man bliver, jo større er sandsynligheden for at man er troende. Det betyder at om man er troende afhænger af ens alder og ikke hvilken generation man tilhører.

I 1979 var andelen af religiøse ca. 37 pct. mens andelen af troende i 1981 var ca. 56 pct. og i 1997 var andelen religiøse ca. 40 pct. mens andelen af troende i 1999 var ca. 71 pct. Man kan naturligvis diskutere det rimelige i at sammenligne tallene når nu de er fra forskellige år, men ikke desto mindre viser en Difference of Proportions Test at andelen af religiøse var markant lavere end andelen af troende i både 1979/1981 og 1997/1999 ($p < 0,001$). I 1999 var der markant flere troende (ca. 71 pct.) end personer som angav at tro på Gud (ca. 62 pct.) og denne forskel er betydningsfuld ($p < 0,001$). Det kunne tyde på at gudstro er en underafdeling af tro som helhed og ikke af religiøsitet.

Kristen

I forlængelse af tallene om det at være religiøs overfor det at være troende kan der indlægges endnu en detalje. Der findes tal for om man anser sig selv for at være kristen fra henholdsvis 1970 og 1998. Det er selvfølgelig lidt mere usikkert at lave konklusioner vedrørende udviklingen af dette spørgsmål, når man kun har to punkter i tid, men det skal også blot ses som et supplement og ikke en egentlig, selvstændig datakilde.

I 1970 anså ca. 61 pct. af de adspurgte dem selv for at være kristne mens ca. 69 pct. opfattede dem selv som kristne i 1998. Stigningen er markant ($p < 0,001$), men om der er tale om en reel ændring eller om det er den subtile forskel i spørgsmålsformulering som er årsagen til stigningen er svært at sige. Taget i betragtning af at begge spørgsmål har den samme faktuelle kerne burde der være tale om en reel holdningsændring blandt danskerne fra 1970 til 1998. Denne ændring ligner lidt den ændring som er sket blandt personer som beskriver sig selv som troende (imodsætning til de som er religiøse), så stigningen i andelen som er troende er formentlig smittet af på andelen som anser sig selv for at være kristne. Det kunne tyde på at de to begreber er mere eller mindre overlappende i danskernes bevidsthed.

Et liv efter døden

Hvor begreber som troende og religiøs kan opfattes som målende en generel religiøsitet (som kan være kristen men ikke behøver at være det), er der andre trosforestillinger som traditionelt har været knyttet til det kristne såsom troen på et liv efter døden. Når vi her trækker netop denne trosforestilling frem er det naturligvis for senere at kunne sammenstille udviklingen i troen på et liv efter døden med udviklingen i troen på Gud og danskernes gudssyn.

Der sker et markant fald i andelen af danskerne som tror på et liv efter døden mellem 1948 og 1999 ($p < 0,001$), idet andelen falder fra ca. 55 pct. af befolkningen til ca. 32 pct. (se tabel 15). Faldet fra 1948 til 1979 er dog større end det samlede fald og ligeledes betydningsfuldt ($p < 0,001$). Fra 1979 til 1981 er der ingen reel ændring hvorefter andelen stiger mellem 1981 og 1986 ($p < 0,01$). Fra 1986 til 1990 er der ingen reel forandring og mellem 1990 og 1999 stiger andelen som tror på et liv efter døden igen ($p < 0,01$), mens der er en bemærkelsesværdig høj andel som tror på et liv efter døden i 1994. Tallene fra 1994 er fra en Gallup meningsmåling foretaget med telefon mens tallene fra 1990 og 1999 er indsamlet af SFI. Ydermere er spørgsmålet formuleret en lille smule anderledes i 1994 i forhold til de andre år, så jeg vil tillade mig at se bort fra det usædvanligt høje tal i 1994 og anse det for en mindre fejl. Samlet set sker der et drastisk fald efterfulgt af en mindre drastisk stigning. Man kan vælge at se udviklingen som en forstærket udgave af hvad der sker med troen på Gud over tiden. Et brat fald med lavpunktet i firserne efterfulgt af fornyet tro i halvfemserne og frem.

1948	55
1979	24
1981	25
1986	30
1990	29
1994	38
1999	32

Tabel 15: Tror på et liv efter døden (i pct.)

Andelen af de adspurgte som ikke har besvaret spørgsmålet er som tidligere nævnt en kende højere for troen på et liv efter døden end på troen på Gud. Mellem 1986 og 1990 falder andelen af personer som ikke kan svare dramatisk fra ca. 24 pct. til ca. 14 pct. Faldet er statistisk signifikant ($p < 0,001$), men fra 1990 er andelen af personer som ikke svarer reelt set uændret. Igen er det svært at svare på hvad der er årsagen til at danskerne bliver fastere i mælet, men vi kan formentlig udelukke strammere metodologi i indsamlingen. Resultaterne fra de sidste tre år kommer som sagt fra både samfundsvidenskabelig (1990 og 1999) og kommerciel hold (1994). På den anden side har jeg tilladt mig at anse 1994 resultaterne for lettere forfejlede så konklusionen er måske ikke så klar alligevel. Sammenligner man resultaterne med dem for troen på Gud er der et mønster. Det lader til at danskerne bliver mere usikre på det religiøse i slutningen af halvfjerdserne og i firserne i forhold til tidligere, men at tvivlen mindskes i halvfemserne. Når mønsteret i tid er det samme for begge spørgsmål støtter det konklusionen om at danskerne er blevet mere faste i mælet når det gælder religiøse spørgsmål. Om det så skyldes en stigende opmærksomhed på religiøse spørgsmål i medierne er svært at sige, men det er en oplagt mulighed.

Fordeler vi svarene på køn er der desværre kun data fra fire år (se tabel 16). I 1979 er forskellen mellem kvinder og mænd så lille at den er ubetydelig. I 1981 er forskellen betydningsfuld ($p < 0,01$) og i 1990 og 1999 har forskellen vokset sig større ($p < 0,001$). Det betyder at kvinder har haft en tendens til oftere at tro på et liv efter døden end mænd siden 1981. Ser vi på de to køn hver for sig viser der sig noget interessant. Samlet set er andelen af kvinder som tror på et liv efter døden steget markant mellem 1979 og 1999 ($p < 0,001$). Ser man år for år så er der kun sket en reel stigning mellem 1981 og 1990 ($p < 0,01$), men samlet set

	Kvinder	Mænd
1979	26	22
1981	28	21
1990	36	23
1999	40	24

Tabel 16: Tror på et liv efter døden, fordelt på køn (i pct.)

er stigningen meget markant. Ser man på mændene er der ikke sket nogen reel stigning fra 1979 til 1999. Ser man på de enkelte år er der heller sket nogen reel stigning.

Udviklingen kønnene imellem minder meget om den udvikling der er sket med troen på en særlig åndelig kraft. Mændene står stille eller halter meget bagefter kvinderne som åbenbart er de religiøse nyskabere i den forbindelse.

Når nu vi kan konstatere at troen på Gud er relativt uændret de sidste 35 år, samtidig med at danskernes gudsbillede i samme periode har forandret sig, er det oplagt at forestille sig at synet på et liv efter døden ligeledes har forandret sig. Man kan via værdiundersøgelsen krydstabulere troen på et liv efter døden med troen på reinkarnation for at se om der er sket forandring. Der er to problemer med at gøre det: Dels kan vi kun følge udviklingen over 23 år og dels kan vi jo ikke vide om folk rent faktisk mener at et liv efter døden indebærer reinkarnation, selvom de tror på begge dele. Et lidt lettere omend mindre sikkert alternativ er to Gallup undersøgelser fra henholdsvis 1947 og 1994 hvor man først har spurgt til troen på et liv efter døden og bagefter har spurgt de som svarede bekræftende, hvad de så forstod ved begrebet. I 1947 angav ca. 3 pct. af de i alt ca. 55 pct. som troede på et liv efter døden at det var at betragte som en form for genfødsel, mens ca. 34 pct. (af i alt ca. 38 pct.) i 1994 betragtede det som reinkarnation (forklaret som genfødsel på jorden). I 1947 havde ca. 64 pct. af de som troede på et liv efter døden ingen forestilling om efterlivet mens kun ca. 20 pct. var i tvivl i 1994. Regner man lidt på det finder man frem til at de som mente at et liv efter døden er en genfødsel på denne jord i 1947 udgjorde ca. 1,7 pct. af de adspurgte mens det i 1994 var ca. 12,9 pct. Jeg har med vilje ikke udregnet signifikanser på resultaterne, da de blot skal illustrere at der med al sandsynlighed er sket et kvalitativt skift i danskernes efterlivsforestilling, ligesom der er sket et skift i danskernes gudssyn gennem årene.

Konklusion

Det er svært at komme med en samlet konklusion på et så fragmenteret og forskelligartet materiale som er blevet præsenteret her, men der er dog visse ting man kan konkludere.

Til at begynde med kan vi konstatere at niveauet for danskernes religiøsitet hvad Gud angår ikke er en nedadgående spiral. Overordnet set er der sket et fald i danskernes gudsrelaterede tro siden midten af fyrene. Religiøsiteten er i bund i løbet af firserne men stiger atter i halvfemserne, således at man kan tillade sig at sige at der ikke er megen forandring sket siden halvfjerds. Dette kan betragtes som en empirisk tilbagevisning af klassisk sekulariseringsteori dvs. tanken om at religionen konstant svækkes og en dag vil helt forsvinde. Dels fordi kurven er stabiliseret og ikke lader til at ville falde lige foreløbig (snarere stige) og dels fordi der ikke er tale om en kontinuert nedgang men snarere et abrupt fald omkring 1970, hvor kurven synes at knække gevaldigt efterfulgt af relativ stabilitet. At det lige bliver halvfjerds skyldes muligvis at der ikke kan findes relevante data fra tresserne. Faldet kan være sket før halvfjerds, men vi kan ikke vide det. Vi kan heller ikke vide over hvor lang tid faldet stod på.

Rent kvantitativt har danskernes gudsrelaterede religiøsitet været stabil, men under overfladen lurer der kvalitative forandringer. Stærkest kommer det til udtryk i danskernes gudssyn, hvor den voksende tendens er at se Gud som en særlig åndelig kraft, samtidig med at andelen som tror på Gud er uforandret. Kvinderne skiller sig

særligt ud på dette område, idet det er blandt dem at andelen der tror på en særlig åndelig kraft stiger stærkest.

På de fleste af de spørgsmål hvor kønsopdelte data findes har kvinder en større tendens til at score positivt end mænd. Dette passer godt med den generelle observation at kvinder i surveys synes mere religiøse end mænd. Før man begynder at lægge for meget i det, skal det dog bemærkes at der er spørgsmål hvor der ingen kønsforskelle er. Troen på en personlig Gud er ens for mænd og kvinder mens der som skrevet er stor forskel på kønnene når det gælder troen på en særlig åndelig kraft. Måske er forskellen mellem kvinders og mænds religiøsitet kvalitativ samtidig med kvantitativ?

Alder er kun en faktor når det gælder troen på en personlig Gud og om folk er troende. Set sammen med kønsforskellene (de samme forandringer i tro blandt begge køn med nogle få undtagelser) antyder disse lidt sparsomme resultater, at strukturelle forhold som køn og alder ikke er de faktorer som styrer religiøse forandringer i Danmark.

Samlet set illustrerer de gennemgæede data glimrende at danskernes gudsrelaterede religiøsitet er en levende og foranderlig størrelse. Vi har på den ene side kvantitativ stilstand (siden 1970) samtidig med kvalitativ forandring. Danskerne tror men måden de tror på ændrer sig over tid.

Litteratur

- Grönblom, Gunnar (1978): *Religion og samfund foreløbig rapport nr. 2*, Institut for sociale forhold, administration og politiske institutioner, Aalborg Universitetscenter.
- Grönblom, Gunnar (1982): "Kyrka och samhälle i Danmark - några preliminära resultat från en religionssociologisk undersökning", *Kritisk forum for praktisk teologi*, nr. 9.
- Hedemark, Inger (1955): "Religiøs adfærd i Danmark", *Sociologiske Meddelelser*, 2. serie, nr. 2.
- Ingerslev, Poul, Jan Sangstad Sørensen & Jørgen Thorgaard (1971): *Religion og samfund foreløbig rapport*, Religionssociologisk afdeling, Københavns Universitet.
- Johansen, Jesper & Ole Riis (1994): *Danskernes syn på kirke og religion gennem 50 år. 1944 - 1994. En religionssociologisk dataoversigt*, Arkiv for Kirkesociologi, Det Teologiske Fakultet, Aarhus Universitet.
- Jørgensen, Erik (1986): "Dansk kirkesociologisk bibliografi 1940-1984", i Hans Raun Iversen & Anders Pontoppidan Thyssen (red.): *Kirke og folk i Danmark: Kirkesociologisk dokumentation*, Forlaget Anis.
- Observa (1977): *Danskerne: meninger · holdninger · vaner 1967-1977*, Observa.
- Observa (1981): *Danskerne: meninger · holdninger · vaner 1977-1980*, Observa.
- Observa (1985): *Danskerne: meninger · holdninger · vaner 1981-1984*, Observa.
- Salomonsen, Per (1971): *Religion i dag: Et sociologisk metodestudium*, [Bind 1-2] G.E.C. Gad.

Appendiks A: Tror De på Gud?

År	Ja	Nej	Ved ikke	Kilde
1948	80	9	11	Gallup
1970	60	22	18	Religion og Samfund
1981	53	31	16	EVS 1981
1990	59	33	9	EVS 1990
1999	62	28	10	EVS 1999
2003	62	38		PLS Consult

Tror De på Gud? (i pct.)

	Antal svar i pop1	Antal resp. i pop1	Antal svar i pop2	Antal resp. i pop2	Z	p*
1948-1970	800	1000	881	1468	10,46	p < 0,001
1970-1981	881	1468	627	1182	3,60	p < 0,001
1981-1990	627	1182	604	1030	-2,64	p < 0,01
1990-1999	604	1030	635	1023	-1,59	Insignificant
1999-2003	635	1023	621	1001	0,02	Insignificant
1970-2003	881	1468	621	1001	-1,01	Insignificant
1948-2003	800	1000	621	1001	8,85	p < 0,001

Tror De på Gud? Ja!

Difference of Proportions Test [* Two Tailed]

	Antal svar i pop1	Antal resp. i pop1	Antal svar i pop2	Antal resp. i pop2	Z	p*
1948-1970	110	1000	264	1468	-4,75	p < 0,001
1970-1981	264	1468	191	1182	1,24	Insignificant
1981-1990	191	1182	90	1030	5,23	p < 0,001
1990-1999	90	1030	102	1023	-0,96	Insignificant
1970-1999	264	1468	102	1023	5,56	p < 0,001

Tror De på Gud? Ved ikke!

Difference of Proportions Test [* Two Tailed]

År	Kvinder			Mænd		
	Ja	Nej	Ved ikke	Ja	Nej	Ved ikke
1970	68	16	16	52	29	19
1981	60	24	16	46	38	17
1990	67	25	8	51	40	10
1999	70	21	9	54	35	11
2003	71	29		52	48	

Tror De på Gud? fordelt på køn (i pct.)

	Antal svar i pop1	Antal resp. i pop1	Antal svar i pop2	Antal resp. i pop2	Z	p*
1970	509	749	369	710	6,23	p < 0,001
1981	361	600	266	582	4,98	p < 0,001
1990	343	514	261	516	5,26	p < 0,001
1999	361	519	274	504	5,01	p < 0,001
2003	356	501	260	500	6,20	p < 0,001

Tror De på Gud? [kønsforskelle]

Difference of Proportions Test [* Two Tailed]

	Antal svar i pop1	Antal resp. i pop1	Antal svar i pop2	Antal resp. i pop2	Z	p*
1970-1981	509	749	361	600	2,97	p < 0,01
1981-1990	361	600	343	514	-2,26	p < 0,05
1990-1999	343	514	361	519	-0,97	Insignificant
1999-2003	361	519	356	501	-0,52	Insignificant
1970-2003	509	749	356	501	-1,16	Insignificant

Tror De på Gud? Ja! [kvinder]
Difference of Proportions Test [* Two Tailed]

	Antal svar i pop1	Antal resp. i pop1	Antal svar i pop2	Antal resp. i pop2	Z	p*
1970-1981	369	710	266	582	2,24	p < 0,05
1981-1990	266	582	261	516	-1,61	Insignificant
1990-1999	261	516	274	504	-1,21	Insignificant
1999-2003	274	504	260	500	0,75	Insignificant
1970-2003	369	710	260	500	-0,01	Insignificant

Tror De på Gud? Ja! [mænd]
Difference of Proportions Test [* Two Tailed]

Noter

Der er ikke opgivet samplestørrelse for 1948 og den er derfor sat til 1000.
I 2003 er der ikke skelnet mellem "nej" og "ved ikke" da spørgsmålet var et filterspørgsmål.

Spørgsmålsformuleringer

1948: Tror De paa Gud?

1970: Tror De på Gud?

1981: Hvilke af følgende tror De på: Gud?

1990: Hvilke af følgende tror De på: Gud?

1999: Hvilke af følgende tror De på: Gud?

2003: Bekender De Dem til kristendommen, og tror De på Gud?

Appendiks B: Gudssyn

År	Personlig	Åndelig	I tvivl	Ikke tro	Ej svaret	Kilde
1981	21	24	23	23	9	EVS 1981
1990	19	33	23	22	3	EVS 1990
1999	24	36	18	17	5	EVS 1999

Gudssyn (i pct.)

	Antal svar i pop1	Antal resp. i pop1	Antal svar i pop2	Antal resp. i pop2	Z	p*
1981-1990	249	1182	200	1030	0,96	Insignificant
1990-1999	200	1030	241	1023	-2,28	p < 0,05
1981-1999	249	1182	241	1023	-1,40	Insignificant

Gudssyn: En personlig Gud
Difference of Proportions Test [* Two Tailed]

	Antal svar i pop1	Antal resp. i pop1	Antal svar i pop2	Antal resp. i pop2	Z	p*
1981-1990	280	1182	335	1030	-4,63	p < 0,001
1990-1999	335	1030	369	1023	-1,69	Insignificant
1981-1999	280	1182	369	1023	-6,36	p < 0,001

Gudssyn: En særlig åndelig kraft
Difference of Proportions Test [* Two Tailed]

	Antal svar i pop1	Antal resp. i pop1	Antal svar i pop2	Antal resp. i pop2	Z	p*
1981-1990	109	1182	33	1030	5,76	p < 0,001
1990-1999	33	1030	55	1023	-2,43	p < 0,05
1981-1999	109	1182	55	1023	3,43	p < 0,001

Gudssyn: Ikke besvaret
Difference of Proportions Test [* Two Tailed]

	År	Personlig	Åndelig	I tvivl	Ikke tro	Ej svaret
Kvinder	1981	23	26	24	17	10
	1990	23	35	23	15	5
	1999	26	41	16	12	5
Mænd	1981	19	21	23	28	8
	1990	16	30	23	29	2
	1999	21	31	19	23	6

Gudssyn fordelt på køn (i pct.)

	Antal svar i pop1	Antal resp. i pop1	Antal svar i pop2	Antal resp. i pop2	Z	p*
1981	138	600	111	582	1,66	Insignificant
1990	116	514	84	516	2,55	p < 0,05
1999	133	519	108	504	1,58	Insignificant

Gudssyn: En personlig Gud [kønsforskelle]
Difference of Proportions Test [* Two Tailed]

	Antal svar i pop1	Antal resp. i pop1	Antal svar i pop2	Antal resp. i pop2	Z	p*
1981	157	600	123	582	2,03	p < 0,05
1990	182	514	153	516	1,97	p < 0,05
1999	215	519	154	504	3,62	p < 0,001

Gudssyn: En særlig åndelig kraft [kønsforskelle]

Difference of Proportions Test [* Two Tailed]

	Antal svar i pop1	Antal resp. i pop1	Antal svar i pop2	Antal resp. i pop2	Z	p*
1981	104	600	165	582	-4,52	p < 0,001
1990	75	514	149	516	-5,56	p < 0,001
1999	62	519	115	504	-4,60	p < 0,001

Gudssyn: Tror ikke på nogen form for gud [kønsforskelle]

Difference of Proportions Test [* Two Tailed]

	Antal svar i pop1	Antal resp. i pop1	Antal svar i pop2	Antal resp. i pop2	Z	p*
1981-1990	138	600	116	514	0,17	Insignificant
1990-1999	116	514	133	519	-1,15	Insignificant
1981-1999	138	600	133	519	-1,02	Insignificant

Gudssyn: En personlig Gud [kvinder]

Difference of Proportions Test [* Two Tailed]

	Antal svar i pop1	Antal resp. i pop1	Antal svar i pop2	Antal resp. i pop2	Z	p*
1981-1990	111	582	84	516	1,21	Insignificant
1990-1999	84	516	108	504	-2,10	p < 0,05
1981-1999	111	582	108	504	-0,97	Insignificant

Gudssyn: En personlig Gud [mænd]

Difference of Proportions Test [* Two Tailed]

	Antal svar i pop1	Antal resp. i pop1	Antal svar i pop2	Antal resp. i pop2	Z	p*
1981-1990	157	600	182	514	-3,34	p < 0,001
1990-1999	182	514	215	519	-1,99	p < 0,05
1981-1999	157	600	215	519	-5,40	p < 0,001

Gudssyn: En særlig åndelig kraft [kvinder]

Difference of Proportions Test [* Two Tailed]

	Antal svar i pop1	Antal resp. i pop1	Antal svar i pop2	Antal resp. i pop2	Z	p*
1981-1990	123	582	153	516	-3,25	p < 0,01
1990-1999	153	516	154	504	-0,31	Insignificant
1981-1999	123	582	154	504	-3,55	p < 0,001

Gudssyn: En særlig åndelig kraft [mænd]

Difference of Proportions Test [* Two Tailed]

	Antal svar i pop1	Antal resp. i pop1	Antal svar i pop2	Antal resp. i pop2	Z	p*
1981-1990	104	600	75	514	1,24	Insignificant
1990-1999	75	514	62	519	1,25	Insignificant
1981-1999	104	600	62	519	2,53	p < 0,05

Gudssyn: Tror ikke på nogen form for gud [kvinder]

Difference of Proportions Test [* Two Tailed]

	Antal svar i pop1	Antal resp. i pop1	Antal svar i pop2	Antal resp. i pop2	Z	p*
1981-1990	165	582	149	516	-0,19	Insignificant
1990-1999	149	516	115	504	2,21	p < 0,05
1981-1999	165	582	115	504	2,08	p < 0,05

Gudssyn: Tror ikke på nogen form for gud [mænd]

Difference of Proportions Test [* Two Tailed]

	1972- 1981	1962- 1971	1952- 1961	1942- 1951	1932- 1941	1922- 1931	1912- 1921	1902- 1911	1892- 1901	1882- 1891	γ	p <
1981	n/a	12	10	17	27	30	35	36	35	100	-0,39	0,001
1990	0	12	20	16	18	27	34	33	0	n/a	-0,25	0,001
1999	21	19	22	23	32	29	32	36	n/a	n/a	-0,14	0,01

Gudssyn: En personlig Gud fordelt på generation (i pct.)

Gamma test

	1972- 1981	1962- 1971	1952- 1961	1942- 1951	1932- 1941	1922- 1931	1912- 1921	1902- 1911	1892- 1901	1882- 1891
1981	n/a	24	21	24	23	26	31	21	20	0
1990	56	34	31	37	33	30	31	22	50	n/a
1999	36	37	44	34	29	33	32	36	n/a	n/a

Gudssyn: En særlig åndelig kraft fordelt på generation (i pct.)

Gamma test [alle tre rækker insignifikante]

Spørgsmålsformuleringer

1981, 1990, 1999: Hvilket af disse udsagn kommer nærmest Deres tro? Der er en personlig Gud, Der er en særlig åndelig kraft, Jeg ved ikke, hvad jeg skal tro, Jeg tror ikke, der er nogen form for åndelig kraft eller personlig Gud

Appendiks C: Jesus som Guds søn

År	Ja	Nej	Ved ikke	Kilde
1970	47	10	43	Religion og Samfund
1998	49	32	19	Sonar

Er Jesus Guds søn? (i pct.)

	Antal svar i pop1	Antal resp. i pop1	Antal svar i pop2	Antal resp. i pop2	Z	p*
1970-1998	690	1468	613	1250	-1,04	Insignificant

Er Jesus Guds søn? Ja!
Difference of Proportions Test [* Two Tailed]

	Antal svar i pop1	Antal resp. i pop1	Antal svar i pop2	Antal resp. i pop2	Z	p*
1970-1998	631	1468	238	1250	13,37	p < 0,001

Er Jesus Guds søn? Ved ikke!
Difference of Proportions Test [* Two Tailed]

Spørgsmålsformulering

1970: Er det sandt, at Jesus er Guds søn?

1998: Tror De på Jesus som Guds søn?

Appendiks D: Eksisterer Gud?

År	Ja	Nej	Ved ikke	Kilde
1947	80	9	11	Gallup
1970	62	21	17	Religion og Samfund
1979	45	33	22	Gallup

Tror De der findes en Gud? (i pct.)

	Antal svar i pop1	Antal resp. i pop1	Antal svar i pop2	Antal resp. i pop2	Z	p*
1947-1970	800	1000	910	1468	9,52	p < 0,001
1970-1979	910	1468	446	991	8,31	p < 0,001
1947-1979	800	1000	446	991	16,14	p < 0,001

Tror De der findes en Gud? Ja!
Difference of Proportions Test [* Two Tailed]

	Antal svar i pop1	Antal resp. i pop1	Antal svar i pop2	Antal resp. i pop2	Z	p*
1947-1970	110	1000	250	1468	-4,15	p < 0,001
1970-1979	250	1468	218	991	-3,10	p < 0,01
1947-1979	110	1000	218	991	-6,62	p < 0,001

Tror De der findes en Gud? Ved ikke!
Difference of Proportions Test [* Two Tailed]

Noter

Der er ikke opgivet samplestørrelse for 1947 og den er derfor sat til 1000.

Spørgsmålsformuleringer

1947: Tror De, at der findes en Gud?

1970: Kan De tro på en gud, selv om De ikke kan bevise, at han eksisterer?

1979: Tror De, at der findes en Gud?

Appendiks E: Guds rolle i dit liv

År	Ingen									Stor
1981	32	9	9	6	15	7	5	7	3	8
1990	26	14	12	8	15	7	5	5	3	6
1999	26	14	13	6	16	6	6	5	3	7

Guds rolle i dit liv (i pct.)

År	median	gennemsnit	std. afvigelse	varians
1981	4	4,14	2,99	8,91
1990	3	3,92	2,72	7,38
1999	3	4,02	2,78	7,73

Guds rolle i dit liv [beskrivende statistik]

År	Mean diff.	t	p*
1981-1990	0,22	1,74	0,082
1990-1999	-0,10	-0,85	0,398
1981-1999	0,11	0,89	0,372

Guds rolle i dit liv
Student's t-test [* Two Tailed]

	1981	1990	1999
Kvinder	4,6	4,6	4,5
Mænd	3,7	3,2	3,6

Guds rolle i dit liv
[gennemsnit fordelt på køn]

År	Mean diff.	t	p*
1981	-0,95	-5,38	0,001
1990	-1,36	-8,26	0,001
1999	-0,85	-4,91	0,001

Guds rolle i dit liv [kønsforskelle]
Student's t-test [* Two Tailed]

År	Mean diff.	t	p*
1981-1990	0,00	0,00	0,999
1990-1999	0,16	0,90	0,370
1981-1999	0,16	0,88	0,380

Guds rolle i dit liv [kvinder]
Student's t-test [* Two Tailed]

År	Mean diff.	t	p*
1981-1990	0,41	2,52	0,012
1990-1999	-0,35	-2,18	0,029
1981-1999	0,06	0,34	0,732

Guds rolle i dit liv [mænd]
Student's t-test [* Two Tailed]

Spørgsmaalsformulering

1981, 1990, 1999: Hvor stor en rolle spiller Gud i Deres liv? 1 betyder slet ingen rolle og 10 betyder meget stor rolle

Appendiks F: Anser De dem selv for at være religiøs?

År	Ja	Nej	Ved ikke	Kilde
1944	53	36	11	Gallup
1954	50	38	12	Gallup
1970	34	53	13	Religion og Samfund
1979	37	55	8	Gallup
1997	40	57	3	Gallup

Anser De dem selv for at være religiøs? (i pct.)

	Antal svar i pop1	Antal resp. i pop1	Antal svar i pop2	Antal resp. i pop2	Z	p*
1944-1954	530	1000	500	1000	1,34	Insignificant
1954-1970	500	1000	499	1468	7,95	p < 0,001
1970-1979	499	1468	367	991	-1,55	Insignificant
1979-1997	367	991	448	1121	-1,38	Insignificant
1970-1997	499	1468	448	1121	-3,13	p < 0,01
1944-1997	530	1000	448	1121	6,01	p < 0,001

Anser De dem selv for at være religiøs? Ja!
Difference of Proportions Test [* Two Tailed]

	Antal svar i pop1	Antal resp. i pop1	Antal svar i pop2	Antal resp. i pop2	Z	p*
1944-1954	110	1000	120	1000	-0,70	Insignificant
1954-1970	120	1000	191	1468	-0,74	Insignificant
1970-1979	191	1468	79	991	3,92	p < 0,001
1979-1997	79	991	34	1121	5,03	p < 0,001
1944-1997	110	1000	34	1121	7,28	p < 0,001

Anser De dem selv for at være religiøs? Ved ikke!
Difference of Proportions Test [* Two Tailed]

År	Kvinder			Mænd		
	Ja	Nej	Ved ikke	Ja	Nej	Ved ikke
1954	54	35	11	45	42	13
1970	37	48	15	31	57	12
1979	41	52	7	33	58	9
1997	46	50	4	33	64	3

Anser De dem selv for at være religiøs? fordelt på køn (i pct.)

	Antal svar i pop1	Antal resp. i pop1	Antal svar i pop2	Antal resp. i pop2	Z	p*
1954	302	560	198	440	2,80	p < 0,01
1970	277	749	223	719	2,41	p < 0,05
1979	216	533	149	456	2,55	p < 0,05
1997	278	605	170	516	4,43	p < 0,001

Anser De dem selv for at være religiøs? Ja! [kønsforskelle]
Difference of Proportions Test [* Two Tailed]

	Antal svar i pop1	Antal resp. i pop1	Antal svar i pop2	Antal resp. i pop2	Z	p*
1954-1970	302	560	277	749	6,11	p < 0,001
1970-1979	277	749	216	533	-1,29	Insignificant
1979-1997	216	533	278	605	-1,84	Insignificant
1970-1997	277	749	278	605	-3,34	p < 0,001
1954-1997	302	560	278	605	2,72	p < 0,01

Anser De dem selv for at være religiøs? Ja! [kvinder]
Difference of Proportions Test [* Two Tailed]

	Antal svar i pop1	Antal resp. i pop1	Antal svar i pop2	Antal resp. i pop2	Z	p*
1954-1970	198	440	223	719	4,80	p < 0,001
1970-1979	223	719	149	456	-0,60	Insignificant
1979-1997	149	456	170	516	-0,09	Insignificant
1970-1997	223	719	170	516	-0,72	Insignificant
1954-1997	198	440	170	516	3,82	p < 0,001

Anser De dem selv for at være religiøs? Ja! [mænd]
Difference of Proportions Test [* Two Tailed]

Noter

Der er ikke opgivet samplestørrelse for 1944 og 1954 og den er derfor sat til 1000 i begge tilfælde.

Spørgsmålsformuleringer

- 1944: Anser De dem selv for at være religiøs?
- 1954: Anser De dem selv for at være religiøs?
- 1970: Anser De dem selv for at være religiøs?
- 1979: Anser De dem selv for at være religiøs?
- 1997: Anser De dem selv for at være religiøs?

Appendiks G: Troende

År	Troende	Ikke-troende	Ateist	Ved ikke	Kilde
1981	56	20	5	19	EVS 1981
1990	68	22	4	6	EVS 1990
1999	71	17	5	8	EVS 1999

Troende (i pct.)

	Antal svar i pop1	Antal resp. i pop1	Antal svar i pop2	Antal resp. i pop2	Z	p*
1981-1990	657	1182	700	1030	-5,96	p < 0,001
1990-1999	700	1030	723	1023	-1,33	Insignificant
1981-1999	657	1182	723	1023	-7,30	p < 0,001

Troende? Ja!
Difference of Proportions Test [* Two Tailed]

	Antal svar i pop1	Antal resp. i pop1	Antal svar i pop2	Antal resp. i pop2	Z	p*
1981-1990	226	1182	65	1030	8,89	p < 0,001
1990-1999	65	1030	78	1023	-1,17	Insignificant
1981-1999	226	1182	78	1023	7,81	p < 0,001

Troende? Ved ikke!
Difference of Proportions Test [* Two Tailed]

	År	Troende	Ikke-troende	Ateist	Ved ikke
Kvinder	1981	63	17	4	16
	1990	77	15	3	6
	1999	78	12	3	7
Mænd	1981	48	24	6	22
	1990	59	29	6	7
	1999	63	22	7	8

Troende fordelt på køn (i pct.)

	Antal svar i pop1	Antal resp. i pop1	Antal svar i pop2	Antal resp. i pop2	Z	p*
1981	377	600	280	582	5,09	p < 0,001
1990	396	514	304	516	6,23	p < 0,001
1999	396	514	318	504	4,86	p < 0,001

Troende? Ja! [kønsforskelle]
Difference of Proportions Test [* Two Tailed]

	Antal svar i pop1	Antal resp. i pop1	Antal svar i pop2	Antal resp. i pop2	Z	p*
1981-1990	377	600	396	514	-5,13	p < 0,001
1990-1999	396	514	396	514	0,00	Insignificant
1981-1999	377	600	396	514	-5,13	p < 0,001

Troende? Ja! [kvinder]
Difference of Proportions Test [* Two Tailed]

	Antal svar i pop1	Antal resp. i pop1	Antal svar i pop2	Antal resp. i pop2	Z	p*
1981-1990	280	582	304	516	-3,58	p < 0,001
1990-1999	304	516	318	504	-1,37	Insignificant
1981-1999	280	582	318	504	-4,95	p < 0,001

Troende? Ja! [mænd]
Difference of Proportions Test [* Two Tailed]

	1972- 1981	1962- 1971	1952- 1961	1942- 1951	1932- 1941	1922- 1931	1912- 1921	1902- 1911	1892- 1901	1882- 1891	γ	p <
1981	n/a	32	33	55	68	71	75	84	95	100	-0,51	0,001
1990	67	54	61	73	77	81	79	80	50	n/a	-0,31	0,001
1999	54	61	79	74	80	83	85	86	n/a	n/a	-0,32	0,001

Troende fordelt på generation (i pct.)
Gamma test

Spørgsmålsformuleringer

1981, 1990, 1999: Uanset om De går i kirke eller ej, vil De da mene, at De er: Et troende menneske, Et ikke troende menneske, Overbevist ateist

Appendiks H: Kristen

År	Ja	Nej	Ved ikke	Kilde
1970	61	25	14	Religion og Samfund
1998	69	21	10	Sonar

Er De kristen? (i pct.)

	Antal svar i pop1	Antal resp. i pop1	Antal svar i pop2	Antal resp. i pop2	Z	p*
1970-1998	895	1468	863	1250	-4,35	p < 0,001

Er De kristen? Ja!
Difference of Proportions Test [* Two Tailed]

	Antal svar i pop1	Antal resp. i pop1	Antal svar i pop2	Antal resp. i pop2	Z	p*
1970-1998	206	1468	125	1250	3,18	p < 0,01

Er De kristen? Ved ikke!
Difference of Proportions Test [* Two Tailed]

Spørgsmålsformulering

1970: Anser De Dem selv for at være kristen?

1998: Opfatter De Dem selv som kristen?

Appendiks I: Et liv efter døden

År	Ja	Nej	Ved ikke	Kilde
1948	55	27	18	Gallup
1979	24	53	23	Gallup
1981	25	57	19	EVS 1981
1986	30	46	24	Observa
1990	29	58	14	EVS 1990
1994	38	47	15	Gallup
1999	32	52	16	EVS 1999

Tror De et liv efter døden? (i pct.)

	Antal svar i pop1	Antal resp. i pop1	Antal svar i pop2	Antal resp. i pop2	Z	p*
1948-1979	550	1000	238	991	14,14	p < 0,001
1979-1981	238	991	291	1182	-0,34	Insignificant
1981-1986	291	1182	428	1426	-3,06	p < 0,01
1986-1990	428	1426	299	1030	0,52	Insignificant
1990-1994	299	1030	420	1104	-4,38	p < 0,001
1994-1999	420	1104	328	1023	2,87	p < 0,01
1948-1999	550	1000	328	1023	10,41	p < 0,001

Tror De på et liv efter døden? Ja!

Difference of Proportions Test [* Two Tailed]

	Antal svar i pop1	Antal resp. i pop1	Antal svar i pop2	Antal resp. i pop2	Z	p*
1948-1979	180	1000	228	991	-2,76	p < 0,01
1979-1981	228	991	221	1182	2,47	p < 0,05
1981-1986	221	1182	342	1426	-3,28	p < 0,01
1986-1990	342	1426	139	1030	6,47	p < 0,001
1990-1994	139	1030	166	1104	-0,99	Insignificant
1994-1999	166	1104	166	1023	-0,78	Insignificant
1948-1999	180	1000	166	1023	1,06	Insignificant

Tror De på et liv efter døden? Ved ikke!

Difference of Proportions Test [* Two Tailed]

År	Kvinder			Mænd		
	Ja	Nej	Ved ikke	Ja	Nej	Ved ikke
1979	26	49	25	22	58	20
1981	28	53	19	21	60	19
1990	36	48	16	23	67	11
1999	40	42	18	24	62	15

Tror De et liv efter døden? fordelt på køn (i pct.)

	Antal svar i pop1	Antal resp. i pop1	Antal svar i pop2	Antal resp. i pop2	Z	p*
1979	138	534	99	457	1,54	Insignificant
1981	168	600	123	582	2,74	p < 0,01
1990	183	514	116	516	4,64	p < 0,001
1999	209	519	119	504	5,71	p < 0,001

Tror De på et liv efter døden? Ja! [kønsforskelle]

Difference of Proportions Test [* Two Tailed]

	Antal svar i pop1	Antal resp. i pop1	Antal svar i pop2	Antal resp. i pop2	Z	p*
1979-1981	138	534	168	600	-0,82	Insignificant
1981-1990	168	600	183	514	-2,72	p < 0,01
1990-1999	183	514	209	519	-1,55	Insignificant
1979-1999	138	534	209	519	-4,98	p < 0,001

Tror De på et liv efter døden? Ja! [kvinder]
Difference of Proportions Test [* Two Tailed]

	Antal svar i pop1	Antal resp. i pop1	Antal svar i pop2	Antal resp. i pop2	Z	p*
1979-1981	99	457	123	582	0,21	Insignificant
1981-1990	123	582	116	516	-0,54	Insignificant
1990-1999	116	516	119	504	-0,43	Insignificant
1979-1999	99	457	119	504	-0,72	Insignificant

Tror De på et liv efter døden? Ja! [mænd]
Difference of Proportions Test [* Two Tailed]

Noter

Der er ikke opgivet samplestørrelse for 1948 og den er derfor sat til 1000.

I 1986 er brugt andre svarkategorier: Helt enig, I overvejende grad enig, Kan ikke tage stilling, I overvejende grad uenig, Uenig. Første og anden kategori er reduceret til "Ja", tredje kategori sat til "Ved ikke" og de to sidste kategorier reduceret til "Nej."

Spørgsmålsformulering

1948: Tror De på et liv efter døden?

1979: Tror De på et liv efter døden?

1981: Hvilke af følgende tror De på: Et liv efter døden?

1986: Jeg tror der findes et liv efter døden

1990: Hvilke af følgende tror De på: Et liv efter døden?

1994: Tror De, at der er et liv efter døden?

1999: Hvilke af følgende tror De på: Et liv efter døden?

Appendiks J: Tværgående sammenligninger

	Antal svar i pop1	Antal resp. i pop1	Antal svar i pop2	Antal resp. i pop2	Z	p*
1979/1981	367	991	657	1182	-8,63	p < 0,001
1997/1999	448	1121	723	1023	-14,27	p < 0,001

Religiøs kontra troende
Difference of Proportions Test [* Two Tailed]

	Antal svar i pop1	Antal resp. i pop1	Antal svar i pop2	Antal resp. i pop2	Z	p*
1999	723	1023	635	1023	4,12	p < 0,001

Troende kontra tror på Gud
Difference of Proportions Test [* Two Tailed]

	Antal svar i pop1	Antal resp. i pop1	Antal svar i pop2	Antal resp. i pop2	Z	p*
1947/1948	800	1000	800	1000	0,00	Insignificant
1970	910	1468	881	1468	1,10	Insignificant
1979/1981	446	991	627	1182	-3,73	p < 0,001

Tror De, at der findes en Gud? kontra Tror De på Gud?
Difference of Proportions Test [* Two Tailed]

	Antal svar i pop1	Antal resp. i pop1	Antal svar i pop2	Antal resp. i pop2	Z	p*
SFI-GFK	299	1030	279	1212	3,24	p < 0,01

Tror De på et liv efter døden? Ja!
SFI kontra GFK Danmark (1990)
Difference of Proportions Test [* Two Tailed]

	Antal svar i pop1	Antal resp. i pop1	Antal svar i pop2	Antal resp. i pop2	Z	p*
SFI-GFK	139	1030	351	1212	-8,83	p < 0,001

Tror De på et liv efter døden? Ved ikke!
SFI kontra GFK Danmark (1990)
Difference of Proportions Test [* Two Tailed]